

Försämrad jämställdhet i vårdnadsmål – 78% ensam vårdnad till mamma - är inte förenligt med ”barnets bästa”

Ensam vårdnad till mamma är det vanligaste domslutet i våra Tingsrätter i vårdnadsmål. En ny sammanställning av de fall då tingsrätten dömer till ensam vårdnad, visar att det ges till mamman i 78% av fallen. Motsvarande siffra år 2012 var 73%. Ur ett jämställdhetsperspektiv och utifrån barnets behov och bästa går utvecklingen alltså åt fel håll.

Forskningen om barnets behov av båda sina föräldrar och hela sitt nätverk är omfattande och entydig. Barnet mår bäst när båda föräldrarna är delaktiga i barnets liv. De allra flesta föräldrar är tillräckligt goda föräldrar för att ha vårdnaden och ett omfattande vardagsumgänge med sitt barn. Förlusten av en tillräckligt god förälder får många negativa effekter för barnet, i form av sämre mental hälsa, relationsproblem, kognitiva nedsättningar som senare i livet ökar risken för kriminalitet och drogmissbruk.

Det råder en politisk samstämmighet om jämställdhet inom arbetslivet, vilket ses som den naturliga och korrekta utvecklingen för samhället. Motsvarande samsyn finns inte för jämställdhet i föräldraskapet. Olikheten är alltså störst i det område som de flesta där ser som majoriteten ser familjen som det viktigaste delen i livet, nämligen familjen.

Förening Vårdnad Boende Umgänge (VBU) i Sverige har gjort följt en uppföljning av arbetet ”Vårdnadstvist i praktiken” som gjordes vid juridiska institutionen vid Uppsala universitet 2013. I uppsatsen analyseras de 10 senaste domarna av måltyp 12:16 från Sveriges alla 48 tingsrätter.

Totalt analyserades 271 domar. De fann att under 2012 fick mamman ensam vårdnad i 73% av de mål där domslutet beslöt om ensam vårdnad. Tio år senare har denna siffra alltså försämrats ytterligare och är nu 78%. Detta visar att tingsrättens beslut inte är jämställt.

Internationell forskning på området visar att detta inte kan förklaras av att pappor är sämre vårdnadshavare än mammor [1]. I en vinjettstudie där socialsekreterare fick bedöma vårdnaden baserat på fall där kön manipulerades så fick mammorna i de allra flesta fall vårdnaden, trots att fallen vara identiska för papporna. Detta visar alltså att pappor diskrimineras på grund av sitt kön och att mammor får ensam vårdnad baserat på samma fakta som papporna inte får det.

Domar som utan sakliga skäl ger ensam vårdnad till en förälder skapar, eller eskalerar, problem i familjen och samhället. Långa och uppsplitnade vårdnadstvist försämrar ofta en redan dålig relation mellan föräldrarna. Vilket leder till att parterna, gång på gång, återkommer till socialtjänsten, familjerätten och domstolarna. En förälder utövar allt för ofta den nyfunna makten som ensam vårdnad ger till att hålla den andra föräldern borta från sitt och barnets liv. Transparenta och sakligt grundade domslut skulle förbättra situationen.

VBU:s erfarenhet är att ett beslut om ensam vårdnad i praktiken innebär att barnet förlorar möjligheten till en god relation till sin ena förälder, oftast pappan, och föräldern därmed möjligheten att vara involverad i sitt barns uppväxt. Vilket alltså är den vanligaste följden efter en vårdnadstvist där mamman erkänts ensam vårdnad. Detta är olyckligt då all forskning visar hur viktig just pappans bidrag är för barnets utveckling och välbefinnande.

Tingsrätten dömer ofta, men inte alltid, i linje med rekommendationen i socialtjänstens vårdnadsutredning. Detta är olyckligt därför att socialtjänsten har betydligt lägre krav på evidens än domstolar, vilket i praktiken innebär att vårdnadsdomar ofta grundar sig på föräldrarnas känslor och socialsekreterarnas värderingar snarare än vetenskaplig evidens av

vilka faktorer som påverkar barnets bästa. Därför är det viktigt att tingsrätten faktiskt använder sig av sin undersökningsplikt, så att domarna baseras på evidens och fakta snarare än tyckande och förutfattade meningar. I praktiken använder dock inte domstolen sin undersökningsplikt.

I en artikel "Föräldrar med koll är ett bra skydd mot kriminalitet" (i Aftonbladet måndag 6 mars 2023) – barn och unga skriver Anna Sarkadi, specialistläkare och professor vid Uppsala universitet, som forskat om bland annat frånvarande föräldrar, att föräldrar är en viktig skyddsfaktor för att hindra att unga hamnar i kriminalitet - "Engagerade pappor är viktiga". I den pågående debatten om att minska gängkriminalitet saknas ofta analysen att frånvarande pappor är en del av problemet. Vi tror att ett mera jämställt föräldraskap, där pappan har del i barnets vardag, är en viktig pusselbit i en komplicerad problematik.

Ett jämställt föräldraskap där gemensam vårdnad är normen och lika boende hos båda föräldrarna, förutom i de fall då det är direkt olämpligt, eller omöjligt och växelvis boende är enligt svensk forskning det bästa för alla familjemedlemmar. På de ställen där det införts, ser man påvisbart bättre mående hos barnen samt hos är båda föräldrarna nöjdare. Att involvera pappan sker alltså inte på bekostnad av mamman. Svenska studier visar att växelvis boende är det bästa alternativet för barnet vid en separation.

Den negativa utvecklingen behöver brytas då barn behöver och mår bäst av lika tillgång till båda sina föräldrar.

[1] Sagi A., Dvir R. Value biases of social workers in custody disputes, Children and Youth Services Review, Volume 15, Issue 1, 1993, Pages 27-42, ISSN 0190-7409, [https://doi.org/10.1016/0190-7409\(93\)90051-A](https://doi.org/10.1016/0190-7409(93)90051-A).

Anders Fors, pressansvarig Föreningen Vårdnad Boende Umgänge i Sverige

Anders.fors@vardnad.se